

Edmund Husserl:

IDEJE ZA ČISTO FENOMENOLOGIJO IN FENOMENOLOŠKO FILOZOFIJO

UVOD

Čista fenomenologija, ki ji tu utiramo pot, da bi označili njen enkratni položaj do drugih znanosti, in jo dokazali kot temeljno znanost filozofije, je bistveno nova znanost. Zavaljo svoje načelne posebnosti je daleč od naravnega mišljenja in se zato začenja razvijati šele v naših dneh. Imenujemo jo znanost o "pojavih" (fenomenih). S pojavi se ukvarjajo tudi druge, že zdavnaj znane vede. Tako vidimo, da označujejo psihologijo kot znanost o psihičnih, naravoslovje pa kot znanost o fizičnih "pojavih" ali fenomenih; tudi v zgodovini priložnostno govorimo o historičnih, v znanosti o kulturi pa o kulturnih fenomenih; in podobno v vseh znanostih o realijah. Kakor koli je žev takih govorih smisel besede fenomen različen in kakršen koli pomen sploh lahko ima, ni dvoma, da se tudi fenomenologija nanaša na vse te "fenomene" in je v skladu z vsemi pomeni te besede, vendar pa v popolnoma drugačni naravnosti, v kateri je modificiran tisti smisel fenomena, ki ga srečujemo v sicer dobro znanih vedah. Samo kot tako modificiran vstopa ta pojem v fenomenološko sfero. Razumeti te modifikacije, ali natančneje, izpolnjevati fenomenološko naravnost, reflektirati njene lastnosti, in dvigniti posebnosti naravne usmeritve v znanstveno zavest - to je prva in niti najmanj lahka naloga, ki jo moramo izpolniti v celoti, če hočemo doseči temelj fenomenologije in si znanstveno zagotoviti njeno posebno bistvo.

V zadnjem desetletju se v nemški filozofiji in psihologiji precej govori o fenomenologiji. V domnevnem soglasju z Logičnimi raziskavami¹ naj bi bila fenomenologija pojmovana kot nižja stopnja empirične psihologije, kot sfera "imanentnega" opisa psihičnih doživljajev, ki se - tako je treba razumeti to imanentnost - drži strogo okvirov notranje *izkušnje*.

¹ E. Husserl: *Logische Untersuchungen*, 2. zv. 1900 in 1901

Moj ugovor temu pojmovanju² po vsem videzu ni kaj prida uspel, in dodatnih izvajanj, ki so ostro zarisala vsaj eno izmed glavnih točk tega razlikovanja, kritiki niso razumeli ali pa so jih brezbrizno puščali v nemar. Od tod tudi spričo golega *smisla* moje razlage popolnoma prazni, zgrešeni odgovori na mojo kritiko psihološke metode - kritiko, ki sploh ni zanikala vrednosti sodobne psihologije niti ni omalovaževala obetajoče eksperimentalno delo pomembnih ljudi, ampak je dobesedno razkrila radikalno pomanjkljivost te metode. Od tega, ali bomo to pomanjkljivost odstranili, je odvisno, ali se bo psihologija dvignila na višjo znanstveno raven in s tem kar se da razširila svoje delovno področje. Šebo priložnost, da se bom z nekaj besedami lotil nepotrebne obrambe psihologije proti svojemu dozdevnemu "napadu" nanjo. Tu se dotikam tega spora zato, da bi spričo prevladujoče in naravnost usodno napačne razlage že vnaprej ostro poudaril, *da čista fenomenologija*, ki ji bomo v nadaljevanju utrlji pot - torej tista, ki se je rodila v **Logičnih raziskavah** in katere smisel se mi je razkrival vedno globlje in bogatejše pri delu zadnjih desetih let - *ni psihologija*. Da fenomenologije ne moremo prištevati k psihologiji, pa niso krive naključne omejitve področij in terminologije, ampak *načelni* razlogi. Ne glede na velik metodološki pomen, ki si ga mora fenomenologija lastiti za psihologijo, in ne glede na to, s kako bistvenimi "temelji" (že kot znanost o idejah) jo tudi oskrbuje, tako malo je psihologija, podobno kot geometrija, naravoslovna veda. Da, razlika je še bolj radikalna, kot pa jo kaže ta primerjava. Tu ničesar ne spreminja dejstvo, da se fenomenologija ukvarja z jazom in "zavestjo", z vsemi doživljajskimi načini, akti in njihovimi korelati. Da bi to uvideli, pa je ob vladajočih miselnih navadah potreben precejšen napor. Izključiti vse dosedanje miselne navade,

² V razpravi **Philosophie als strenge Wissenschaft** - Filozofija kot stroga znanost - **Logos**, zv. I., str. 316-318. (Tu opozarjam predvsem na izvajanja v zvezi s pojmom izkušnje, str. 316). Primerjaj izčrpna izvajanja, ki so posvečena odnosu med fenomenologijo in opisno psihologijo že v moji razpravi "**Bericht über deutsche Schriften zur Logik** v letih 1895-99" - Poročilo o nemških spisih o logiki v letih 1895-99 -, "Archiv f. system. Philosophie", zv. X (1930), str. 397-400. Tudi danes ne bi mogel reči nobene besede drugače.

spoznati in porušiti duhovne meje, ki določa jo horizont našega mišljenja in nato v popolni miselni svobodi dojeti prave, popolnoma na novo zastavljene filozofske probleme, v katere nam omogoča dostop šele vsestransko odprt horizont - to so trde zahteve. Nič manj pa ne zahtevamo! Dejansko se je tako težko posvetiti bistvu fenomenologije, razumevanju posebnega smisla njene problematike in njenega odnosa do vseh drugih znanosti (in še posebej do psihologije) zato, ker je nujno potreben nov in glede na naravno empirično in miselno usmerjenost *popolnoma spremenjen način naravnosti*. To, da bi se v njej svobodno gibali, ne da bi zašli v stare usmerjenosti, in se učili videti, razlikovati in opisati, kar imamo pred očmi, zahteva poseben in težaven študij.

Posebna naloga te *prve* knjige je poiskati pot, po kateri bomo tako rekoč korakoma lahko premagali velikanske težave pri prodiranju v ta novi svet. Izhajali bomo iz naravnega izhodišča, iz sveta, kakor je pred nami, iz zavesti jaza, kakor se kaže v psihološki izkušnji in ki mu razkriva bistvene predpostavke. Potem bomo oblikovali metodo "fenomenološke redukcije", v skladu s katero bomo odstranili vse spoznanjske meje, ki sodijo k bistvu naravnega načina raziskovanja, odpravili zanj značilna enostransko usmerjena gledišča, dokler ne bomo končno dosegli svobodni horizont "transcendentalno" očiščenih fenomenov in s tem tudi polje fenomenologije v našem posebnem smislu.

Potegnimo prej začrtane linije še malo bolj določno, in navežimo našo razpravo na psihologijo, kakor zahtevajo predsodki dobe, pa tudi notranja skupnost stvari.

Psihologija je empirična veda. S tem je ob navadnem razumevanju beseda izkušnja rečeno dvoje:

1. Psihologija je znanost o *dejstvih*, o "matters of fact" v smislu D. Huma.

2. Psihologija je znanost o *realnostih*. "Fenomeni", ki jih obravnava kot psihološka "fenomenologija", so realni dogodki, ki so kot taki, če dejansko bivajo, skupaj z realnimi subjekti, ki jim pripadajo, prirejeni prostorsko časo vnemu svetu kot *omnitudo realitatis*.

V nasprotju s tem pa čiste ali transcendentalne fenomenologije ne

bomo utemeljevali kot znanost o dejstvih, ampak kot znanost o bistvih (kot "eidetsko" znanost), kot znanost, ki ugotavlja izključno "spoznanje bistva" in nobenih "dejstev". Pripadajoča redukcija, ki vodi od psiholoških fenomenov k čistim "bistvom", oziroma v razsojevalnem mišljenju od dejanske ("empirične") splošnosti do "bistvene", je *eidetska redukcija*.

Za to drugo redukcijo so fenomeni transcendentalne fenomenologije označeni kot irealni. Druge redukcije, ki so specifično transcendentalne, "očiščujejo" psihološke fenomene od tega, kar jim podeljuje realnost in jih s tem uvršča v realni "svet" in realni svet sploh. Naša fenomenologija naj torej ne bo nauk o bistvih realnih, ampak transcendentalno reduciranih fenomenov.

Kaj vse to pobljže pomeni, bo postalo jasno v nadaljevanju. Predhodno to označuje shematične okvire začetnih raziskav. Tu se mi zdi nujno opozoriti vsaj na tole: bralec bo opazil, da smo zgoraj, na obeh označenih točkah, na mestu splošne navadne enkratne razdelitve znanosti v realne in idealne znanosti (ali v empirične in apriorne) po vsem videzu uporabili dvojno razdelitev in sicer ustrezno dvema nasprotujočima si paroma: dejstvu in bistvu, realnemu in ne-realnemu. Razlikovanje tega dvojnega nasprotja na mestu onega med realnim in idealnim bo v poznejšem toku naših raziskav (in sicer v drugi knjigi) natančno utemeljeno. Pokazalo se bo, da potrebuje pojem realnosti fundamentalno omejitvev, zaradi katere moramo razlikovati med realno in individualno (kar časovno) bitjo. Prehod k čistemu bistvu nam po eni plati daje bistvenostno spoznanje o realnem, na drugi pa v zvezi s preostalimi sferami, bistvenostno spoznanje o irealnem. Nadalje se bo pokazalo, da so vsi transcendentalni, očiščeni "doživljaji", idealnosti, ki so postavljene v "dejanski svet", zunaj vseh uvrstitev. Prav te irealnosti raziskuje fenomenologija, vendar ne kot singularne posameznosti, ampak kot "bistva". Kolikor pa so vendarle transcendentalni fenomeni dostopni raziskovanju kot singularna *dejstva*, in glede na to, kakšen odnos imajo lahko taka raziskovanja dejstev do ideje metafizike, bomo lahko premislili šele v zaključku raziskovanja.

V prvi knjigi pa ne bomo obravnavali samo splošnega nauka o fenomenoloških redukcijah, ki nam omogočajo očitnost in dosegljivost

transcendentalno očiščene zavesti in njenih bistvenih korelatov; poskušali si bomo oblikovati tudi predstavo o splošni strukturi te čiste zavesti in prek nje tudi o najsplošnejših problemskih skupinah, raziskovalnih smereh in metodah, ki pripadajo novi znanosti.³

V *drugi* knjigi bomo obravnavali podrobno nekatere izmed posebno pomembnih problemskih skupin, katerih sistematična formulacija in tipična rešitev je prvi pogoj, da bi lahko dejansko pojasnili težavne odnose fenomenologije do fizičnih naravoslovnih znanosti, nadalje do psihologije in duhoslovnih ved na eni ter do vseh apriornih znanosti na drugi strani. Tu predložene fenomenološke skice pa nudijo hkrati dobrodošlo sredstvo, da bi v *prvi* knjigi doseženo razumevanje fenomenologije v veliki meri poglobili in si pridobili neprimerno bogatejše znanje o njenih velikih problemskih krogih.

Tretja in zaključna knjiga je posvečena ideji filozofije. Oživili bomo nazor, da korenini prava filozofija, katere ideja je udejanjenje ideje absolutnega spoznanja, v čisti fenomenologiji in to tako resno, da je strogo sistematična utemeljitev in izvajanje te prve izmed vseh filozofij neizbežni prvi pogoj za vsako metafiziko in siceršnjo filozofijo - "ki naj se izkaže kot *znanost*".

Ker naj bo tu fenomenologija utemeljena kot veda o bistvih - kot "apriorna" ali, kot tudi pravimo, eidetska znanost, je koristno, da temeljno pojasnimo bistvo in znanost o bistvih ter zagovarjamo nasproti naturalizmu lastne izvirne pravice do spoznanja bistev, in to še preden se posvetimo naporom, ki so namenjena fenomenologiji sami. -

Naj uvodno besedo zaključimo z majhno terminološko razlago. Kot že v **Logičnih raziskavah** se tudi tu po možnosti izogibam izrazoma *a priori* in *a posteriori*, in sicer zaradi zavajajoče nejasnosti in mnogopomenskosti, ki se jima pritaknejo v splošni rabi, kakor tudi zaradi zloglasnih filozofskih naukov, ki so se zapletli z njima kot slaba dediščina preteklosti. Lahko jih porabljam samo v tistih zvezah, ki tema dvema izrazoma podeljujo enopomenskost in le kot ekvivalente drugih dodanih

³ Dejansko bo dan le odlomek.

terminov, ki smo jim dali jasen in enosmiselen pomen, pa tudi tam, kjer velja pustiti zveneti historične vzporednice.

Morebiti ni tako hudo z izrazoma *ideje* in *ideal*, katerih mnogopomenskost prav tako zavaja v zмотo, vendar je dovolj hudo, kot mi je precej občutno pokazalo nerazumevanje **Logičnih raziskav**. K spremembi terminologije me je nagnila tudi potreba, da silno pomemben *Kantov pojem ideje* obvarujem pred splošnim pojmom (formalnega ali materialnega) bistva. Namesto tega uporabljam tujko *eidos* kot terminološko neuporabljeno nemško besedo, ki pa je povezana z nenevarnimi, priložnostno pa vendarle neprijetnimi ekvivokacijami "*bistev*".

Najraje bi se tudi rešil močno obremenjene besede *realno*, ko bi mi le bil ponujen sprejemljiv nadomestek.

Na splošno pa naj opozorimo na tole: ni si mogoče izbirati umetnih izrazov, ki so popolnoma zunaj okvira historičnega, filozofskega jezika, predvsem zato ne, ker temeljnih filozofskih pojmov ne gre definicijsko fiksirati s trdnimi, na temelju neposredno dostopnih naziranj vsakokrat določljivimi pojmi; pred njihovo zadostno pojasnitvijo in določitvijo bi morala biti na splošno dolga raziskovanja: tako so bolj pogosto neizogibni kombinirani načini govorjenja, ki priredijo več v približno enakem smislu uporabljenih izrazov splošnega govora enemu samemu terminološko poudarjenemu izrazu. V filozofiji ni mogoče definirati tako kot v matematiki; vsako posnemanje matematičnih postopkov ni v tem primeru samo neplodno ampak tudi napačno in ima najhujše posledice. Sicer pa si bodo omenjeni terminološki izrazi pridobili trdni smisel tako, da bodo postali razvidni v opravljenem premisleku, moral pa se bom že zaradi obsega tega dela - v tem pogledu kakor tudi na sploh - odreči obsežnim kritičnim soočenjem s filozofsko tradicijo.

(prevod Frane Jerman)